క థా ని క :

అరాచకము

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

'ఇంత పెద్ద బీ డేమిటి, వేయి రూపాయల కీ టెండ రేమిటి? పోనీ, ఊర్కకే తీసికోవయ్యా' అని కాపులపాలెపు ఎస్టేటు మానేజరు ఆ టెండరు నరసారాయనిమీాదికి విసరికొట్టెను. నరసారాయడు మొగము వేలవేసికొని బయటికి వచ్చెను.

నరసారాయని వాలకము చూచి రెండు వేలకు ఒక టెండరు చేతగొని తేలారెడ్డి లోనికి దూరెను. మేనేజరు దానిని జూచి 'మాతో సరసా లాడుటకు వచ్చితిరయ్యా' అని దానినిగూడ తిప్పి తేలారెడ్డిచేతి లోనికి పారవేసెను. తేలారెడ్డి కనులు తేలవేసి నిర్గమించెను. అతని రాకకే కనిపట్టుకొనియున్న రమణారాయడు రయిమని లోనికి పరుగెత్తి నాలుగువేల కొక టెండరు మేనేజరుముందు దాఖలుచేసెను. మేనేజరు కొంచెము ప్రసన్నుడై 'మరొక అయిదువందలు చేసికో' అని అనెను.

'తమరు రసీదుగనుక ఇప్పించుచో తమ చిత్త ప్రకారమే చేసికొనకపోదునా ?' అని రమణారాయడనెను.

'అదిమాత్రము వీలు కాదని మీా యూరిలో మీా ఠాణేదారు మీాకు చెప్పియుండలేదా ?'

'చెప్పెనుగాని నే నంత మోయలేను.'

'నీవు మోయున దేమి ? బీడే మోయును.'

'౨౫౦ మాత్రమే నెత్తిపై వేయుడు.'

'ఊఁ, అటులే కానిమ్ము. రాజుల సొమ్ము రాళ్ల పాలు.'

ఈ రీతిగా కాపులపాలెపు ఎస్టేటులోని యిన్నూరెకరముల తుమ్మలబీడు ర౨౫౦ రూపాయలకు రసీదు లేకుండగను, తగవులలో ఎస్టేటువారికి నిమిత్తము లేకుండ గను ఫైసలా అయ్యెను.

రమణారాయడు జేబునుండి నోట్లకట్టతీసి ర౨౫౦ చెల్లించి పెద్ద లాభమును లోలోపల నూహించుకొనుచు దానికి తగినంత వినయముతో వంగి దండములు పెట్టి సెలవు పుచ్చుకొనెను. అటు తరువాత బంటు దారి చూపగా అతడు హెడ్ గుమాస్తా గదిలోనికిని, జమీాందారు గారి సొంత గుమాస్తా గదిలోనికిని వెళ్లి కొంతబరువును, పరువును వదలించుకొని బయటబడెను. అచట పలువురు జవానులు రమణారాయని చుట్టుముట్టిరి. అతఁ డందరకును భూరిసంభావన పంచిపెట్టి హోటలులోనికి వెళ్లెను.

నరసారాయడు వాకిటి అరుగుమీాద కూరుచుండి రమణారాయని రాకకే ఎదురుచూచుచుండెను. రమణారాయని మొగము కనబడగనే నరసారాయని మొగము తుమ్మలలో ప్రొద్దు గ్రుంకినటు లాయెను.

వీరి ముగురదియు కాపులపాలెమే. కాపులపాలెపు జమీాందారు కాపురము రాజులపాలెములో. అచట పలువురు జమీాందారులు కలరు. గ్రామవ్యవహారము లన్నియు రాజులపాలెములోనే ఫైసలా అగును. కాపులపాలెపు తుమ్మలబీటి వ్యవహారము మొదట ఆ గ్రామపు ఠాణాఆఫీసులోనే ఆరంభమై రాజులపాలెమున ఆఖరుఫైసలా ఆయెను.

రమణారాయడు చుట్ట ముట్టించి ఇంజనువలె పొగ వదలుచు నరసారాయని వాలకము చూచుచు ఆవలి అరుగుమీాద కూరుచుండెను. నరసారాయడు గూడ చుట్టతో జవాబు చెప్ప నూహించెనుగాని జేబు

రిత్త. తాను కడు పొట్టి. రమణారాయడో? గడ. చుట్ట యనిన కాల్పనగునుగాని గడవలె పొడుగగు టెటులు? ఇంతియ కాదు. రమణారాయడు వర్తకము చేయుచు పది ఎకరములు సంపాదించెను. తన కేదీ కొంద్ర? నరసారాయ డిటు లతనితో ఎందును పోటీచేయలేక ఉల్లల ఉడికిపోయి—'నాకు నారాయణాస్త్ర మున్నదిలే—జమీందారీ రద్దుబిల్లు, ఫారెస్టుఆక్టు' అని తల ఎగురవేయుచు తేలారెడ్డి కెదురుచూచుచుండెను.

'ఏ సినీమాకు వీరి నిద్దరను తీసికొనిపోవను' అని రమణారాయ డాలోచించుచుండెను.

రమణారాయని పొరుగు సహింపలేక అప్పటి కప్పుడు కాపులపాలెము లేచిపోవుటకు నరసారాయ డాలోచించుచుండెను.

'దేవళమునకు మీ కైదు వంద లిత్తును. నా దారి కడ్డు రావలదు' అని హఠాత్తుగా రమణారాయ డనెను.

నరసారాయడు చప్పరించెను.

'నామాట విను. వే యిత్తును.'

నరసారాయ డటనుండి వాకిటికి జనెను.

'రెండు వేలు' అని రమణారాయడు.

నరసారాయడు తల అడ్డముగా తిప్పెను.

'ఇక పొ' మ్మనునటులు రమణారాయడు చేతులు తిప్పెను.

'నీ లె క్కేమిటి ?' అనినటులు నరసారాయడు సిగ జాడించి రోడ్డుమీదికి నడచెను.

అపుడు వీథులలో నుండు మెరుగుదీపము లన్నియు నొకపరి మెరసెను. దేశదేశాంతరముల వ్యవహారము లన్నిటిని తెలియజెప్పుటకు రేడియో గొంతు చించుకొనుచుండెను. జమీందారుల కారులు షికారులు బయలుదేరెను. సినీమా లారంభమాయెను. అట్టి తరి నరసారాయడు తేలారెడ్డిని కలిసి రమణారాయనిపై కసితీర్చుకొనుటకు అప్పటికప్పుడు కాపులపాలెమునకు దారితీసెను.

[౨]

నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు కాంగ్రెసు జిల్లాసంఘపు మెంబరు రాఘవయ్యతో కలిసి ఆలోచించి కలెక్టరుకును, డిప్టీకలెక్టరునకును, తాసిల్దారునకును, కాంగ్రెసు సంఘమునకును—

"జై హింద్

అయ్యా,

కాపులపాలెం గ్రామస్థుల విన్నపములు. మా గ్రామంలో జమీందారుకు సుమారు ఇన్నూరెకరాల తుమ్మలబీడున్నూ, రెండు వేల ఎకరాల అరణ్యమున్నూ ఉన్నది. సదరు బీటిలో తుమ్మలు బండ్ల అడ్డలకున్నూ, కుండలకున్నూ, పూటీలకున్నూ, కమ్మలకున్నూ, నాగళ్లకున్నూ: ఒకటేమిటి సకలవ్యవసాయపు పనిముట్లకున్నూ ఉపయోగిస్తవి. జమీందారు గారు స్వలాభం చూచుకుని బిల్లుకు విరుద్ధంగా సదరుబీటిని అమ్మినటులు తెలుస్తున్నది. కొన్నవారు వెంటనే కొట్టివేసి వంటచెరుకుకింద అమ్ముకుంటారు. ఈ బీడుగనుక కొట్టివేస్తే మా వ్యవసాయానికి మేడికూడా లేకుండా పోతుంది. అధికాహారోత్పత్తిమాట అటుంచి ఆహారోత్పత్తే కాదు. కాబట్టి సదరు తుమ్మలను కాపుదారీ చేయించగలందులకు కామందులవారిని మహోమహో ప్రార్థిస్తూవున్నాము. దివ్యచిత్తమునకు తేవలెను."

అని అర్జీలు వ్రాసి రిజస్టరుచేసిరి.

'ఇంత డబ్బు కట్టిన రమణారాయడు ఊరక పోవునా? ఏదో ఒకనాడు పొద్దుపొడుచువరకు మనకీ బీడు కనబడదు' అని లేబరుపార్టీలోని కూలివారందరును ఏకగ్రీవముగా అనిరి.

'ఇది జమీందారీ గవర్నమెంటు కాదు. కాంగ్రెసు గవర్నమెంటు' అని నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు వారికి సమాధానము చెప్పిరి. ఈరీతి వాదోపవాదములతో గ్రామములో కొంతమంది రమణారాయని పక్షమును, మరికొంతమంది నరసారాయని పక్షమును అవలంబించిరి. తటస్థులుగా నున్న కొంతమంది 'ఉన్నచో గ్రామమంతయు రమణారాయని పక్షమున

నయినను ఉండవలె, లేదా బిల్లుపక్షమునయినను ఉండవలె. కొందరటు, కొందరిటు ఉన్నచో ఈ తమ్ములు ప్రజలకు ఉపయోగింపకపోగా పైపెచ్చు ప్రజలలో కావేషములు పెరుగక తప్పదు. కాబట్టి యిప్పుడే గ్రామస్థుల నందరను ఒకచోట సమావేశ పరచి అటో యిటో తేల్చివేయుట మంచిది.' అని పలికిరి.

అపుడే రమణారాయడు తెల్లటి పాగతో, మోకాలు దాటిన చొక్కాతో చుట్టమీటుచు గ్రామములోనికి వచ్చుచుండెను. అపుడే సమావేశము కొఱకు గ్రామమంతట ఆమూలనుండి యీమూలవరకు డప్పు మోగుచుండెను.

ఆ సమావేశమునకు హాజరయినవారు ముగ్గురనిన ముగ్గురు.

౧. నరసారాయడు. ౨. తేలారెడ్డి. 3. రమణారాయడు.

వీరు మూవురును ఒకరిమోము మరియొకరు చూచుకొనుచు చాలసేపు కూరుచుండిరి.

'నీవు గ్రామము నంతయు నీపక్షమునకు తిప్పుకొనగా సమావేశ మెటులు జరుగును?' అని నరసారెడ్డి అనెను.

'నీవు నీపక్షమునకే తిప్పుకొనలేకపోతివా?'

'అటు లగుచో అందరును ఒకచో సమావేశ పరచు టెందులకు?'

'ఎవరు పరచిరి? మీరు అర్జీలు పెట్టినతరువాత ఈ సమావేశము లెందుకు? మీ దొక పార్టీ. మా దొక పార్టీ. చూచుకొంద మిక బలాబలాలు'.

ఈ మాటలు విని నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు ఒకరికంటె మరియొక రంగలు ముంగలికి వేసికొనుచు మాయమయిపోయిరి. రమణారాయడు కనిపించినంతవరకును వారిని చూచి అంతట ఠాణాలోనికి వెళ్లి నిలువబడెను.

'ఏమి మహానుభావా, యిటు వచ్చితివి? ఇరువదివేలొక్కసారి కొట్టివేసితివి. కట్టు మేడ, మేడ కట్టి పారవేయుము'అని ఠాణేదా రనెను.

'ఆకాశములో కట్టనే కట్టితిని. అదియు అడుగంట కూలిపోయెను. వా రర్జీ యిచ్చిరి. ఐపోయినది' టెండరు పెట్టుటకుముందు తమ కిచ్చిన నూరు మరల మీకడనుండి తీసికొనవలసివచ్చెను.'

'ఇ దెక్కడికి పోవునయ్యా పిచ్చివాడా? ముందు మేనేజరుకడకు పరుగెత్తి ఆ నాలుగు వేలును, పైముడుపులును తెచ్చుకో.'

'చిత్తము.'

'ఓరి! వీ రెంతపని చేసిరి. పోనీ, వారిమొగాన కొంత పారబోయకపోతివా?

'వే యిత్తు నంటిని. రెండు వే లిత్తునంటిని. చూచి కూరుచుండబెట్టి వారికి భాగ మెటులు పెట్టను స్వామీ?'

'ఆహా? అగుచో వారి సంగతి తిన్నగా కనుగొనవలసినదే. ఎస్టేటు నీతరఫు.'

[3]

కాపులపాలెములో జమీందారుపొలాలను, గ్రామకంఠములను, చిల్లరమల్లరలను ఠాణేదారు మొదట పొలేరువరకు అమ్మజూపుచుండిరి.

'కొనినను మీ కివి దక్కవు. ఇవి గ్రామకంఠములు. ఇవన్నియు ఉమ్మడినేలలు' అని బిల్లు ఎరిగిన కాంగ్రెసువాదులు చెప్పుచుండిరి.

'గ్రామకంఠ మేమిటిరా చలికంఠము. మీతాత అబ్బలనాటినుండియు జమీందారుదై యీ తెల్లవారు తలికె ఉమ్మడిదై కూర్చున్నదా? శిస్తు చెల్లించలేక మీతాత ఎన్నాళ్లు ఇక్కడ బండకొయ్యలో కూర్చుండెనో నీ వెరుగవా? నీ హయాములో నీవు పశువులకు పుల్లరి చెల్లించలేకపోగా నీ పశువు లెన్నినాళ్లిచట బందెపడియుండెనో చెప్పవలయునా? ఏమి నాయమయ్యా? ముమ్మాటికి దివాణపువారిదే హక్కు. మేము అచ్చుకరుకులు పోసి కొనుచుంటిమి.' అని కొనువారి తరఫున రమణారాయడు వకాలతు పుచ్చుకొనెను.

'అటు లగుచో రిజస్టరు చేయించుకొనుడు, చూతము' అని కాంగ్రెసువాదు లనుచుండిరి.

'రిజిస్టర్ చేయము, మీరు ముందే స్థల మాక్రమించుకొనుడు—అని మున్మొదటనే కామందులవారు చెప్పిరి. అదియుగాక మేము మేనేజరు మొదలు పాలేరువరకు అందరను సంతోషపెట్టితిమి.' అని కొన్నవారు సమాధాన మొసగుచుండిరి.

'కాంగ్రెసువారును, కమ్యూనిస్టులును అటులే అందురు 'అని జమీఉద్యోగస్థులు కొన్నవారికి భూము లప్పజెప్పి జేబులు నింపుకొనుచుండిరి.

కొన్నవారు తాము కొన్న స్థలములకు కంప వేసి ఆబాదు చేసికొనుచుండిరి. పొద్దు పొడుచువరకు కంపయు గింపయు కంటికి కనబడకుండ బోవుచుండెను.

అటు జమీందారులకుగాని, యిటు ప్రజలకుగాని హక్కు లేకపోవుటవలనను, కలెక్టరులకు పెట్టుకొనిన అర్జీలు అరణ్యరోదనము లగుటవలనను అరణ్యములు, గ్రామకంఠములు, గ్రామనివేశనములు, కమతములు మొదలగున వన్నియును పేచీలకు పెదబాబులై కూరుచుండెను.

'ఫారెస్టు అక్టు తెలియదాయె.. రద్దుబిల్లు తెలియదాయె. అదియు అక్టు ఐన దనిన తెలియదాయె. అధికారములు, స్వత్వములు ఇచ్చినను వానిని ఉపయోగించుకొనుట తెలియదాయె. ఇట్టి మూర్ఖ మూఢ ప్రజతో హిందూదేశమంతయు రిపబ్లిక్ గామారి...'అని కాంగ్రెస్ రాఘవుడు ఉద్యోగరాఘవుడై కడవెడు కన్నీరు కార్చెను.

'జమీందారుకమతాలను ఆక్రమింపుడు. అడవుల నరకుడు. కాళీస్థలములలో కాపురములు పెట్టుడు. కూలిరాజ్యము నిర్మింపుడు' అని కామ్రేడ్ గంగారాయడు కొంతమంది పిల్లలను వెంటవేసికొని వీథులవెంట అరచెను.

ఇట్టి స్థితిలో మేనేజరు కాపులపాలెములోనికి మకాము చేయ వచ్చెను. ఎవరును పిలువకుండగనే కాపులపాలెములోని పిన్నలును, పెద్దలును ఠాణాలోనికి వచ్చి చేతులు కట్టుకొని పూర్వాచారానుక్రమముగా నిలువబడిరి.

'ఓరి తొత్తుకొడుకులారా, ఏమి తప్పుచేసి మీరీ నిలువు శిక్ష అనుభవించుచున్నారురా ? జమీందారీ పద్ధతి కూలిపోవుగాక. కూలిరాజ్య మంకురించుగాక' అని ఠాణాసెలుపలనుండి కామ్రేడ్ గంగారాయని కేకలు వినవచ్చెను.

'మేము మిమ్ముల నెవరిని నిలువు డని అనలేదు. అందరును కూరుచుండుడు' అని మానేజరు అనెను.

వచ్చినవా రందరును ఒకరిమీద నొకరు కూరుచుండిరి.

'నేటినుండియు అరణ్యముమీదను, తుమ్మలబీటిమీదను గట్టి కాపలా చేయింపుడు'అని మేనేజరు తన కింది ఉద్యోగస్థులతో ననెను.

'చిత్తము'.

'మేముగూడ నలుగురు మనుష్యులను మీ జవానులకు తోడు చేయవచ్చునా ?' అని నరసారాయడడిగెను.

'మీ కేటి హక్కు ?' అని ఠాణేదారును, సముద్దారును, నిగహావానును, జవానును ఏకకంఠముగా ననిరి.

'హక్కు మాట ఎందుకు ? మీరును మీ మనుష్యులను తోడు చేయవచ్చును.' అని మానేజరు తన కింది ఉద్యోగస్థుల నందరను క్రేగంట జూచెను.

వారు దాని అర్థము కనిపెట్టి మెదల కూరకుండిరి.

'చూచితివా. బిల్లుదెబ్బ ?' అని ఒక డొకని చెవి కొరికెను.

మేనేజరు నిగహావానును పిలిచి 'అరణ్యా మెవరును కొట్టరా దని టముకు వేయించునది' అని ఆజ్ఞాపించెను.

'మేముగూడ వేయింపవచ్చునా ?' అని నరసారాయ డడిగెను.

'ఓ మహారాజులాగు.'

అంతట రమణారాయడుతక్క తక్కినవా రందరును వెళ్లిపోయిరి.

పై ముడుపులుతప్ప రమణారాయని డబ్బు రమణారాయునికి ముట్టెను.

మేనేజరు మరియొక యూరికి కాంపుకు పోవుచు ఠాణేదారును పిలిచి 'నరసారాయని టముకు వానికడ వాఙ్మూలము పుచ్చుకొని ఉంచునది' అని ఆజ్ఞాపించెను.

ఆ సాయంకాలము 'అడవి కొట్టేవారికి అరదండాలోయ్' అని అరచుచు టముకు మోగెను. దాని వెనువెనుకనే 'అరణ్య మందరిది నోహోయ్' అని మరియొక డప్పు మోగెను.

[౪]

కాపులపాలెములో ఒక మోపెడు పుల్లలకు కానియు, కావడి కట్టెలకు రెండు కానులును పుల్లరి పుచ్చుకొను రివాజు. ఆడుది కానియు, మగవాడు రెండుకానులును పుల్లరి కట్టి చీటి పుచ్చుకొని వానిని పట్టుకొనిపోయి అడవిమీద నున్న గార్డులకు చూపి మోపులును, కావళ్లును తెచ్చుకొని జీవించుచుందురు.

కట్టెయ లమ్ముకొని జీవనము చేయుచుండు హరిజనులు సుమారు రెండువందలమంది చీట్లకొరకు ఠాణాలోనికి పోయి నిలువబడిరి.

'ఇక మీకు చీటు లెందుకురా? అరణ్యము లన్నియు మీవే. బిల్లు వచ్చినదిగా బిల్లు. జమీందారు లిక కూలి చేయుదురు. కూలివా రిక జమీ లేలుదురు. ఓడలు బండ్లగును. బండ్లోడ లగును.' అని ఠాణేదారనెను.

'మా కెందుకండీ జమీలు? ఏలినా పేలినా పెబువులు తమకు చెలామణీ. పొద్దెక్కిపోద్ది బాబు. ఎంటనే చీట్లు రాపిచ్చండి. ఇప్పుడు గట్టెక్కితే చీకటి చూడందే దిగి రాలేము'అని ఒక వృద్ధు డనెను.

'నిజముగానేరా. అడవి నేడు మీకు చూరవిడిచితిమి. అందులకు ప్రత్యుపకారముగా మీరు దివాణమున కొక పని చేయవలెను.'

'ఏటది బాబు?'

'మా జవానులు మీకు అడ్డు రారుగాని నరసారాయని ముఠాజవానులు అడ్డువచ్చుచో పక్కలు విరుగ దన్ని పంపవలెను'.

'అదెంత పని? మా కెవళ్లు అడ్డువచ్చినా గొడ్డళ్లకు పదునుపెడతాం'అని కామ్రేడ్ కాటడు అన్నాడు.

కాటడిటు లనినపిదప ఠాణానుండి జనప్రవాహము అడవికి ప్రవహించెను. వారి వెనువెనుకనే రమణారాయడు.

కూలివారికి రెక్కలే వచ్చెనో డెక్కలే వచ్చెనో—ఆ మరునిమిషమున వారు కొండనెత్తము మీద కనబడిరి. వా రొక్కపెట్ట కోతులవలె చెట్లంతటను వ్యాపించిరి. వడ్లంగిపిట్టలవలె చెట్లు కొట్ట మొదలిడిరి.

జమీందారు జవాను లందరును ముచ్చులవలె బండలచాటున నక్కిరి. నరసారాయని ముఠాజవానులు హరిజనులమీద పడి వారి చేతులలోని గొడ్డళ్లను లాగుకొనజొచ్చిరి. హరిజను లందరును చక్రాకారముగా ఒరసికొనివచ్చి తమ గొడ్డళ్లు తాము లాగుకొని వారిని చావ చితుక బాది వదిలిపెట్టిరి. వారు ఊర్ధ్వశ్వాసలతో గ్రామములోనికి పరుగెత్తలేక పరుగెత్తలేక పరుగెత్తిరి. కొందరచటనే పడిపోయిరి. ఈ వార్త ఉత్తరక్షణముననే కార్చిచ్చువలె చుట్టుప్రక్కల గ్రామము లన్నిటికిని వ్యాపించెను.

గ్రామాంతరములనుండి అరణ్యములోనికి బండ్లు రాదొడగి శ్రీశైలయాత్రను, భద్రాద్రియాత్రను తలపించెను. అడవిపందు లొక పొదనుండి మరియొక పొదకు పారిపోవులోపల ఆపొదగూడ తెగిపోవుచుండెను. అపు డడవిపందు లూరబందులవలె నలుదెసల బరువిడజొచ్చెను. లేళ్లు ఊళ్లమీది కెగబడి మేకలమందలలో కలిసిపోదొడగెను. తోడేళ్లు తోటలలోనికి లగువు తీసెను. వేగోలములు గుహలలో దూరెను. నక్కలు బొక్కలలో నక్కినక్కి చూడగడగెను. ఆశ్రయవృక్షముల పాటునకు అడవిపిట్ట లరణ్యరోదన మొనరించెను.

తప్పెటలు మోగుచున్నటులు, మబ్బు లురుముచున్నటులు, పిడుగులు పడుచున్నటులు, బండలు దొరలుచున్నటులు, కొండలు బ్రద్దలగుచున్నటులు

పటపటాత్కారములు బహుదూరము వినిపించు చుండెను.

ఠాణేదారు హరిజనులను ఉసికొలుపగలిగెనే గాని మరలింపనేరకపోయెను. కట్ట తెంపినతరువాత ప్రవాహమంతయు పోవనిదే మరల నెవరు కట్టగలరు?

రెండుమూడు రోజులలో రెండుమూడువేల ఎకరముల అడవి యంతయు మైదానముగా మారెను.

అడవి నంతయు బండ్లమీద నావలికి దాటించి నవా రందరు ధనికులైన పొరుగూళ్ల రైతులే. కాపుల పాలెములో బండ్లు నించుకొన్నవాడు ఒక్క రమణా రాయడే. వా రందరును బండెడు పుల్ల ముప్పదిరూకల లగాయతు అరువది రూకలవరకును అడితీలలో అమ్మ కొనిరి. కట్టెలు కొట్టి మోసికొనిపోయి ఊరూర దిరిగి అమ్మకొను హరిజనులకు లభించినవి మోపెడు, లేక కావెడు. ఇటు లగుటచే ధనికునకే ధనసంచయ మగు నని కూలివారు ఘోషించిరి. ఉద్యోగస్థులకును, గ్రామస్థులకును పగ బలిసెను. గ్రామము బహుళపక్ష మయిపోయెను.

నరసారాయడు దెబ్బలు తగిలిన జవానులను ఆసుపత్రికి పంపి సర్టిఫికెట్లు సంపాదించి పోలీసు స్టేషనుచుట్టును వితగా తిరుగాడబోయెను. ఠాణే దారు, సముద్దారు, నిగహోవాను, గట్టుమీది గార్డులు— వీరందరును రాజులపాలెము పరుగెత్తి 'కాంగ్రెసుపార్టీ వారు అడవిలోను, గ్రామములోను మమ్మ నరక వచ్చిరి. అరణ్యమంతయు మైదానము చేసిరి. ఏలిన వారి ఆజ్ఞ' అని మనవిచేసికొనిరి. జమీందారువారు వారి విన్నపము లాలకించి 'ఆలోచించి సెలవిత్తుము' అని సెలవొసగిరి.

అటుపిమ్మట వారు మానేజరుకడకు జనిరి. ఠాణేదారు డప్పువాని వాఙ్మూలమును తీసి మేనేజరు గారి ముంగల నుంచెను. అంతట అతికష్టముమీద జమీందారుగారి అనుమతితో మేనేజరు పోలీసు స్టేషనుకు సపరివారముగా బయలుదేరెను.

ఇది తెలిసి నరసారాయడును, మరికొందరు గామస్థులును—'జమీందారుగారున్నూ, వారి ఉద్యో గస్థులున్నూ, నవుకరులున్నూ చేతికి వచ్చినంత డబ్బు మూటకట్టుకుని ఉక్కురోషం పట్టలేక అడ వంతా నరికిస్తున్నారు గాన ఏలినవారు వెంటనే తగిన చర్య తీసుకోవలెను' అని కలెక్టరు మొదలగువారికి అర్జీలు పెట్టిరి.

[౫]

అటు మేనేజరుకు పోలీసువారి బలమును లభింప లేదు. ఇటు గ్రామస్థులకు సర్కారువారి సంరక్ష ణయు జరుగలేదు. ఇందువలన 'జమీందారుకు ఇం దేమియు పట్టు లేదనియు, గ్రామములోని రైతుల కంత కంటె లేదనియు జమీందారు నవుకరులతోపాటు పసి పిల్లలవరకును తెలిసిపోయెను.

తమ్మ దొంగలనుగా ఆరోపింపదలచుకొనిన ఠాణేదారు నింటిముంగల నిలువబడి తేలారెడ్డి మొద లగు కొందరు—'నీవు లంచము గొని జమీస్థలములు తుమ్మలు అమ్మచుంటివి. హరిజనుల నడవిపై కుసికొల్పితివి. గ్రామగర్భమున చిచ్చుపెట్టితివి. దొంగవు నీవా, లేక మేమా? జాగ్రత్త!' అని నోరు చేసికొనిరి. ఠాణేదా రా రాత్రికి రాత్రి రమణారాయని సాయ ముతో రాజులపాలెము పారిపోయెను.

ఆ మగనాడు జస్టిస్‌పార్టీ యని పేరు పెట్టు కొనిన రమణారాయని ముఠావారు గ్రామమధ్యమున నిలిచి—'నిన్న నెవరో ఠాణేదారును పొడుతుమని బెదరించి రట. పొడుచువా రెవరో బయటికి రండు' అని జబ్బలు చరచిరి.

'సమయము వచ్చినపు డటులే వత్తుములే' అని కాంగ్రెస్‌పార్టీ అని పేరు పెట్టుకొనిన నరసారాయని ముఠావారు తొడలు చరచిరి.

వీరి సంగతి యిటుండగా అటు జమీందారు కమతముపాలేళ్లు, బందుగులు కొందరు తుమ్మలబీటిలో బొక్క పెట్టిరి. అది చూచి వారి పాంగెమువారు 'మీకు గల హక్కు మాకును లేకపోలే'దని ఎగబడిరి. అది చూచి హరిజనులు ప్రవేశించిరి. ఇటు లవిచ్ఛిన్న ముగా కొన్నాళ్లు చిన్నయెత్తున కాష్ఠయజ్ఞము జరుగు చుండగా, రైతు లందరు చేతగాక చూచుచుండగా, నొకనాడు 'ఎఱ్ఱటోపీలు వచ్చుచుండె'నని వేసులవాడు

కేకపెట్టెను. కొందరు తాము కొట్టిన కట్టెయల నన్నిటిని ప్రక్కలనున్న చెరులలో పడవైచి పరువెత్తిరి. మరికొంద రెరువుగుంటలలో కుక్కి గడ్డికప్పిరి. కూలివారు పోలీసుల దారి విడిచి చెల్లాచెదరై తల కొక యూరుగా బారి అప్పటికపుడు కట్టెలు అమ్మబోయిరి.

అటుతరువాత నురుగులు కక్కుకొనుచు ఠాణేదారు పోలీసులను వెంటబెట్టుకొని తుమ్మలబీడు జొచ్చెను. పోలీసువా రంతయు కలయదిరిగి సుమారు మూడువేలతుమ్మలు నరకినటులు లెక్క తేల్చిరి— 'నరకిన తుమ్మలను మాకు చూపి సాక్ష్యము తెచ్చికొను' డని చెప్పి స్టేషనుకు వెళ్లిపోయిరి.

కొట్టిన పే డొకటి కనబడదు. దేవు డొకడే సాక్ష్యమునకు మిగిలెను. అతడు సర్వసాక్షి యయినను సాక్ష్యమునకు రాడు. ఇట్టి స్థితిలో ఏమియు తోచక ఠాణేదారు తన కింది ఉద్యోగస్థులను, పాలేళ్లను, జవానులను పిలిచి ఆలోచించెను. దాని పర్యవసాన మిది: 'పాలేళ్లు కొందరు నడిజామున పోయి రైలు పట్టాలను పీకవలెను. నరసారాయడును, తేలారెడ్డియు పీకుచుండగా చూచితి మని జవానులు సాక్ష్యము చెప్పవలెను. కాంగ్రెస్ముఠా యంతయు కమ్యూనిస్టుముఠా యని నిగహేవానును, సముద్దారును నిరూపింపవలెను.'

ఈ పన్నాగమున కందరును అప్పటప్పటికి తల లూపిరి. ఠాణేదారు వెంటనే పదుగుర కాపలాతో రాజుపాలెము వెళ్లిపోయెను. ఆ రాత్రియే సముద్దారు పాలేళ్లను పిలిచి రైలు పట్టాలను పీక బొమ్మని ఆజ్ఞాపించెను.

'పీకుచుండగా మమ్ముల నెవరయినను పట్టుకొనినయెడల మేమే కమ్యూనిస్టుల మయిపోమా? కాబట్టి ధైర్య ముండెనేని తమరే, యీ పని చేయుచుండగా దూరముగా నుండి మేము సాయము చేయగలవారము. వెంటనే తాము బయలుదేరవలయును' అని పెద్దపాలేరు పలుగు తెచ్చి సముద్దారు పాదముల ముందుంచెను.

ఇటు లీ పని నెరవేరలేదు గాని యీ వార్త మృత్యువార్తకంటె నెక్కుడు వడిగా గ్రామమంతయు వ్యాపించెను.

ఆరాత్రి గ్రామమునందలి పెద్దలును, పిన్నలును రచ్చమానికింద పోగయిరి.

'ఆవువంటి ఊరును పులిగా మార్చిరి. ఇక ఈ పులి బోనులో పడక తప్పదు' అని ఒక డనెను.

'ఎవరు మార్చిరి?'

'నరసారాయడు.'

'కాదు, రమణారాయడు.'

'వా రిరువురును స్వలాభమునకు తుమ్మలు పాడిరి. నరసారాయడు బిల్లు అడ్డము పెట్టుకొని తాను కాంగ్రెసునాయకు డాయెను. రమణారాయడు ఎస్టేటులో జేరి జస్టిస్నాయకు డాయెను. వీ రిద్దరకును కాంగ్రె సన్న నేమియో తెలియదు; జస్టిస్పార్టీ అన్న నేమియో తెలియదు. వీ రిరువురు నిటులు స్వలాభమునకు పోరాడుచుండగా గ్రామస్థులు వీరిలో నేల దూరవలెను? వీరికిని స్వలాభ మున్నది. స్వలాభమే ఇన్ని యాట లాడుచున్నది.'

'కాంగ్రె సనియు కమ్యూని స్టనియు ఎరుగని నాడే సుభిక్షమయినను, కుభిక్షమయినను పోరును పొక్కును లేక గ్రామము సుఖముగా నున్నది. మన యీ కుగ్రామములో కాంగ్రెసు వద్దు, కమ్యూనిస్టు వద్దు. ఎవరి దారిని వారు పొండు.'

'గాంధీకి జై!'

'కూలీకి జై!'

[౬]

నిగహేవాను తన సిబ్బందితో పదిమంది దొంగలను ఠాణాకు నడిపించుకొని వచ్చి కట్టెలమోపులను అచట పడవైపించుచుండెను. లేబరు ముఠావా రది చూచి ఠాణాలోనికి పరుగెత్తి ఆ మోపుల నెత్తుకొని పోయిరి. అపుడు కామ్రేడ్ గంగారాయడు—'మీ మీద కేసు పెట్టినచో ముష్టి యెత్తియేని నేను నిర్వహింతును. మీ రందరును పోయి తుమ్మలు నరకి తెచ్చుకొనుడు. అరణ్య మంతయు ఠాణేదారు నరకించి పొరుగూళ్లకు సంతర్పణ చేసెను. మనము-ప్రజలము, కూలీలము - మనపొట్టలకు తుమ్మల నరకుదము. జమీందారీపద్ధతి కూంకటివేరులకు కూలిపోవలెను. కూలి రాజ్యము కుదురుకొనవలెను' అని అరచెను.

'అయ్యయో ! అరణ్యముతోపాటిదియు పొరుగూళ్లపాలయిపోవును. రైతులకును, రాజులకును కొరగాక యిది రెంటికి చెడిన రేవణ యగు' నని కాంగ్రెస్ రాఘవయ్య నివారించెను. స్వలాభము నెవడు మానుకొనగలడు ? హరిజనులందును, కూలివారలందును గల స్వలాభ మను అంగారముపై రివ్వున గాలి విసరెను. అది బగ్గన మండెను. ఆ మంటవెలుగే దారి చూపగా హరిజనులందరును ఆ కారుచీకటిలో బీటిలోనికి చొరబడిరి.

అందులకే కనిపెట్టుకొనియున్న పరిసరగ్రామముల పెద్ద పెద్ద రైతు లందరును ఈ నల్లబంగారము నెత్తికొనిపోవుటకు బండ్లు కట్టుకొనివచ్చిరి. దీపములు పెట్టుకొని రంపములతో కోయువారు కోయుచుండగా, గొడ్డళ్లతో కొట్టువారు కొట్టుచుండగా, కత్తులతో నరకువారు నరకుచుండగా, కొడవండ్లతో కూల్చువారు కూల్చుచుండగా, కంపతొడుగుతోగూడ మోసికొనిపోవువారు మోసికొనిపోవుచుండగా రెండు రాత్రులలో రెండువందల ఎకరముల బీడంతయు అయ్యవారి నట్టిల్లయిపోయెను.

అంతవరకు రమణారాయుని ముఠావారు తక్క గ్రామస్థు లెవరును ఏడ్చువారే గాని ఆ బీటివంక కేగినవారు కారు. చివరపర్వములో అది చూచి ఓర్వలేక పారవైచిన చితుకులను ఏరి తెచ్చికొని కొందరు దొడ్లలో వేసికొనిరి.

ఇది యంతయు జరిగిపోయిన కొలది నాళులకు జమీఉద్యోగస్థులు 'ఊరిమీద కేసుపెట్టితిమి. రేపు రిజర్వుపోలీసులతో మిలిటరీ దిగును. కట్టియ లున్నవారిని జేళనుకు నడపింతురు. కావున ఎవరియిండ్లలో, ఎవరి దొడ్లలో తుమ్మపుల్ల కలదో ఆ యిండ్ల నన్నిటిని రమణారాయుని తోడుతో సోదా చేయుడు' అని పాలేళ్లకును, జవానులకును ఆదేశించిరి.

తమ పక్షములోవారి పుల్లనంతయు తరలింపుమని ఆ వెనుక నాడే రమణారాయడు హెచ్చరించెను. బడితెలవలె నున్న కొందరు పాలేళ్లును, జవానులును రమణారాయడు వెంటరాగా ఇల్లిల్లు తిరిగి తుమ్మబడితెలను చూడమొదలిడిరి. ఈ రీతికి గ్రామమంతయు భయగ్రస్తమయిపోయెను. నరసారాయడు గ్రామము విడిచి పారిపోయెను. దాగుకొనుటకు అరణ్యము గాని, అధమము తుమ్మలబీడుగాని యిపుడు లేకపోవుటకు ఆ యూరివా రందరి పు డెంతయు విచారించిరి.

కమ్యూనిజ మన నేమియో ఎరుగని కమ్యూనిస్టులావరించిన చుట్టుపట్టుల గ్రామము లన్నియు మిలిటరీవారి దర్పమునకు గురి యగుచుండుట కాపులపాలెమువారెరిగినదే. దానికి బెదిరి చీకటి ముదిరిన పిదప కట్టియలు కలవా రందరు వాని నన్నిటిని తీసికొనిపోయి వాగులందును, వంకలందును, పొలములమీదను, పోడులమీదను పారవైచి వచ్చిరి.

తెలవారుతోడనే నిగహోవా నది కనిపట్టియే యున్నవాడుగనుక బండ్లు తోలించుకొనిపోయి రైతులు పారవైచిన తుమ్మకట్టియల నన్నింటిని తాణాకు తోలుకొనిపోయెను. ఇపు డెవరు నెదురుపోయి ఆ బండ్ల నాక్రమించుటకు సాహసింపలేదు. కామ్రేడ్ కొటడు, కామ్రేడ్ గంగారాయడు, హరిజనులు, ఒకరేటి అందరును ఆ సంగతి ఎరుగనటులే ఊరకుండిరి.

ఒకటి, రెండు, మూడు వారములు అతిభయంకరముగ గడచిపోయెను. మిలిటరీ కాదు సరికదా, ఒక ఎఱ్ఱటోపియేని గ్రామములోనికి దిగలేదు. అపుడు రమణారాయనిపక్షములోని పిన్నవయసువారు నరసారాయని పక్షమువారిని చూచి 'మిలిటరీ మిలిటరీ' అని ఎగతాళి పట్టించిరి. తంత్రము, తంత్రవార్తికము నపు డందరకును తెలిసిపోయెను.

అపుడు రమణారాయనిపై ఆడువారుగూడ కత్తులు నూరిరి. ఊరివా రందరును ఉద్యోగస్థులను ఉప్పళించుటకు సమయము చూచుచుండిరి. కాపులపాలెములో నిపు డొకొక్క డొకొక్క అగ్నిపర్వతము.